

**Nemzetközi Kapcsolatok és
Politikatudományi Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Molnár Gábor Tamás

**A szakmai közösségek intézményesülése:
Magyar szakmai közösségek vizsgálatának tanulságai**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Mike Károly, PhD

egyetemi docens

Budapest, 2022

Közgazdálkodás és Közpolitika Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Molnár Gábor Tamás

A szakmai közösségek intézményesülése:

Magyar szakmai közösségek vizsgálatának tanulságai

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Mike Károly, PhD

egyetemi docens

© Molnár Gábor Tamás

Tartalom

1. A kutatási téma és indoklása	4
Motiváció és relevancia	4
A kutatás céljai.....	5
Elméleti és empirikus megközelítések	7
2. Kutatási kérdések, ambíciók, módszertan.....	7
2. fejezet: szakirodalmi áttekintés az üzleti szerveződések szerepeiről	7
3. fejezet: Az üzleti szerveződések tranzakciótámogató szerepének vizsgálata	8
4. fejezet: Egy szakmai közösség tranzakciótámogató szerepének esettanulmányos vizsgálata.....	8
5. fejezet: Egy szakmai közösség intézményesülési folyamatainak esettanulmányos vizsgálata.....	9
6. fejezet: Egy szakmai közösség identitásépítésének megközelítése a tagság és a teljesítmény dimenzióin keresztül.....	9
Esetválasztás	10
3. Az értekezés fő eredményei.....	11
2. fejezet.....	11
3. fejezet.....	12
4. fejezet.....	12
5. fejezet.....	13
6. fejezet.....	14
4. Konklúzió	14
i) Mi a szakmai közösségek hozzájárulása?	14
ii) Hogyan töltik be szerepeiket a szakmai közösségek?	15
iii) Hogyan intézményesülnek a szakmai közösségek?.....	15
5. Fontosabb hivatkozások.....	17
6. Témához kapcsolódó publikációk jegyzéke	21

Az itt bemutatott munka egy öt lektorált tanulmányból (2-6. fejezet) összeálló portfólió disszertáció. A disszertáció bevezető (1.) fejezete átfogó elméleti és szakirodalmi keretben mutatja be a tanulmányok kérdéseit és megközelítését, a zárófejezet (7. fejezet) pedig a fő eredmények összefoglalása után általánosabb következtetéseket fogalmaz meg a kutatási program szempontjából. Ez a tézisyűjtemény hasonló logikát követve először felvázolja az átfogó kutatási programot, majd ebben elhelyezve mutatja be az egyes tanulmányokat, mielőtt összefoglalná a konklúziókat.

1. A kutatási téma és indoklása

Motiváció és relevancia

A kutatási programom kiindulópontja az a megfigyelés volt, hogy a szakemberek világszerte hajlamosak gazdasági és politikai tevékenységüket közösen megszervezni, nemcsak magánszervezetekhez (pl. vállalkozásokhoz) való csatlakozással, de szakmai közösségek kialakításával is. Bár ezeknek a közösségeknek megszervezése és fenntartása költséges számukra, a szakemberek jelentős része vállalja ezeket a költségeket. Kiinduló kérdésem így az volt, hogy mi állhat e döntések mögött, vagyis *miért intézményesítenek szakmai közösségeket az emberek?*

A szakemberek kollektív cselekvése a közösségi döntések tudományterületének egyik klasszikus témája, mert ezek gyakran az érdekvényesítés, a lobbizás, a magán- és kormányzati szereplők közötti kapcsolódások fontos terepét jelentik (Olson, 1971). A közösségek kormányzásának megszervezése az intézményi politikatudomány számára is fontos témát jelent (Ostrom, 2010), míg a közösségek intézményei a kormányzás tágabb intézményi rendszerének részeként a közpolitikai kutatások tárgyaként is jelentősek.

Jelentőségük ellenére tudományos ismereteink e közösségek intézményesüléséről erősen korlátozottak és töredékesek. A politikatudomány művelői a kollektív cselekvés és a kormányzás elemzésében építenek az

érdekcsoportok létezésére, viszont keveset tudnak arról mondani, hogy hogyan tudnak ilyen struktúrákat kialakítani, egyáltalán hogyan és miért válnak szakemberek csoportjai koherens, intézményesült közösségekké. A kutatásom ehhez az úrhöz szeretne hozzájárulni a szakmai közösségek néhány fontos aspektusának jobb megértésével.

A kutatási téma gyakorlati jelentősége a szakmai közösségek kiterjedt tevékenységéből következik. Minél pontosabban tudjuk megítélni, hogy milyen hatásai vannak a társadalmi-gazdasági folyamatokra, annál megalapozottabb lehet a közpolitikai eszközökkel való támogatásuk vagy korlátozásuk. A kutatásom ugyanakkor az intézményesülésük folyamatainak jobb megértését is célozza, ami segíthet megalapozni az erre irányuló erőfeszítéseket akár a közösségek akár a kormányzat irányából.

A kutatás céljai

A kutatási téma kibontása a kutatási program három átfogó kérdéséhez vezetett. Az első, hogy *(i) mit nyújtanak a szakmai közösségek intézményei?* a közösségüknek vagy tágabban a társadalmiainak, ami a fenntartásukat indokolja. A második, hogy *(ii) hogyan képesek a szakmai közösségek betölteni ezeket a szerepeiket?*. Végül azzal is foglalkoznunk kell, hogy *(iii) miként alakulnak ki a szakmai közösségek intézményi struktúrái?*.

(i) Különböző tudományos irányzatoknak jelentősen eltérő válaszai vannak arra, hogy mi a szerepe a szakmai közösségeknek. A kutatások hajlamosak az elméleti kereteikbe jobban illeszkedő szerepekre fókuszálni, figyelmen kívül hagyva az alternatív szerepeket. A közösségi döntések irányzatának követői az újraelosztó járadékvadászatot elősegítő struktúrákat látnak a szakmai közösségekben. Az új intézményi közgazdaságtan megközelítése a magán és állami intézményi rendet kiegészítő, a tranzakciókat elősegítő intézményeket tár fel e közösségekben. A szervezetek és a kormányzás kutatói gyakran közösségi szintű szolgáltatókként, információs központokként vagy az érdekegyeztetés fórumaiként közelítik meg a szakmai közösségek

intézményeit. Az empirikus kutatásokból tudjuk, hogy a szakmai közösségek sokféleképpen intézményesülhetnek, ezzel változatos gazdasági-társadalmi célokhoz hozzájárulva. Ahhoz viszont, hogy meg tudjuk válaszolni mikor melyik szerepüket és hogyan töltik be, mélyebb elemzést igényel.

Ez a portfólió disszertáció olyan tanulmányokból áll össze, amelyek a szakmai közösségek intézményesülésének jobb megértéséhez, a velük kapcsolatos elméleteink továbbfejlesztéséhez járulnak hozzá. Ennek első átfogó ambíciójaként a szakmai közösségek tevékenységeinek felsorolása helyett a *mikor* és a *hogyan* kérdések felé törekednek.

(ii) A második átfogó kérdés (*ii. Hogyan töltik be a szakmai közösségek intézményei szerepeiket?*) megválaszolásához az egyes szerepekre vonatkozó elméleti keretekbe kell ezeket az intézményeket beleilleszteni, a kormányzás összetett struktúráinak részeként megközelítve őket. A kutatásom erre vonatkozó átfogó ambíciója a szakmai közösségek tranzakciótámogató szerepének jobb megértése, az ezzel kapcsolatos elméletépítés.

(iii) A harmadik átfogó kérdésnek a szakmai közösségek intézményesülési folyamatairól szintén töredékes szakirodalma van. A kollektív cselekvés elmélete (Olson, 1971) az intézményi közgazdaságtan és a politikatudomány közös elméleti kiindulópontja a kérdés megközelítésében. Ezt az intézményi logikák cserealapú elméletei (Schmitter & Streeck, 1981/1999), a tranzakciós költségek elmélete (Williamson, 2002) és a szervezeti populációökológia (Lowery & Gray, 1996) elméletei egészítik ki.

Néhány versengő elméletünk van arra vonatkozóan, hogy melyik elméleti keret milyen esetekben magyarázza jobban a szakmai közösségek intézményesülését. Az ezeket alátámasztó empirikus irodalom a szakmai közösségek tipikus formális intézményeire, elsősorban szakmai szerveződésekre koncentrál. Ez a disszertáció arra törekszik, hogy pontosítson néhány elemet ebből a töredékes elméleti sokaságból, illetve felvázolja az elméleti szintézis lehetséges irányait.

Elméleti és empirikus megközelítések

A szakmai közösségek politikatudományi és közgazdasági vizsgálata elsősorban a szakmai szerveződések sokaságából vett mintákra fókuszált. Ez a formális intézményekre való fókuszálás adatgyűjtési szempontból érthető, és a disszertáció tanulmányai során is fontos kiindulópont volt. A 3-6. fejezetek empirikus tanulmányai ugyanakkor megkísérelnek túllépni rajta, és olyan megközelítések alkalmazhatóságát demonstrálják, amelyek a kormányzás tágabb intézményi kontextusába ágyazzák a szakmai közösségeket. Ez alapozza meg az intézményesülésük mélyebb és pontosabb megértését. A 3. és 4. fejezet a szakmai közösségek tranzakciótámogató szerepét a szerződési struktúrák teljes intézményi kontextusában vizsgálja. Az 5. fejezet az intézményesülési folyamatokat egyaránt tekinti a tagság, a szerveződések és a közösség átfogó szintjén. A 6. fejezet pedig a formális intézmények helyett a közösség tagjainak összetételére és egyéni szakmai tevékenységére fókuszálva közelíti meg egy szakma identitásépítését. Az esettanulmányok elsődlegesen nem általánosítható eredményekre törekedtek, hanem az új megközelítések alkalmazhatóságának bemutatására, valamint az elméletépítésre.

2. Kutatási kérdések, ambíciók, módszertan

2. fejezet: szakirodalmi áttekintés az üzleti szerveződések szerepeiről

A 2. fejezetet a szakmai szerveződések funkcióira vonatkozó, egymásnak ellentmondó elméletek motiválták. A narratív irodalomáttekintés módszerével három kérdés megválaszolására törekszik: *(1) Milyen gazdasági szerepeket töltenek be az üzleti szerveződések?; (2) Hogyan intézményesülnek az üzleti szerveződések?; (3) Milyen tényezők határozzák meg, hogy az üzleti szerveződések társadalmilag hasznos vagy káros tevékenységeket végeznek?.*

A tanulmány fő ambíciója a funkcionalitás kérdésre vonatkozó tudásunknak strukturálása az új intézményi közgazdaságtani alapokról megfogalmazott átfogó

keretek között, ezzel hozzájárulva az elméletépítéshez. Ezenkívül néhány a szakmai közösségek intézményesülésére vonatkozó elterjedt állítást ütköztet az empirikus eredményekkel.

3. fejezet: Az üzleti szerveződések tranzakciótámogató szerepének vizsgálata

A 3. fejezet Mike Károllyal és Boza Istvánnal közös nagymintás kvantitatív elemzésünk arról, hogy a szakmai közösségek egy kiemelt intézményi csoportja, az üzleti szerveződések töltenek-e be tranzakciótámogató szerepet. A hipotézisvizsgáló kutatás három kérdése: *(1) Az üzleti szerveződések a tagjaik megítélése szerint hozzájárulnak-e a hitelességük megalapozásához?; (2) Jobban bíznak-e az üzleti szerveződések tagjai az üzletfeleik szerződéses ígéreteiben mint a nem tagok?; (3) Segítik-e a vállalkozói szerveződések a tagjaikat abban, hogy korábban nem ismert, illetve földrajzilag távolabbi partnerekkel lépjenek üzleti kapcsolatra?.*

A kutatás a közösségek tagjainak szintjén vizsgálja, hogy azok szerveződései mit nyújtanak a tagjaiknak. A vizsgálat alapja a magyar kkv-k körében végzett reprezentatív kérdőíves adatfelvétel, ami többváltozós regressziós elemzéseket tett lehetővé, kontrollálva az alternatív tranzakciós stratégiákat és azok sikerességét meghatározó intézmények és vállalati kontextus jelenlétére.

4. fejezet: Egy szakmai közösség tranzakciótámogató szerepének esettanulmányos vizsgálata

A 4. fejezet egy kvalitatív esettanulmány, ami egyetlen szakmai közösség intézményesülésének esetén vizsgálja annak tranzakciótámogató szerepét. Magyarázó, hipotézisgeneráló kutatási ambíciójához két kutatási kérdés tartozik: *(1) Milyen szerződéstámogató funkciókat töltenek be a szakmai szerveződések?; (2) Mitől függ, hogy két cég kapcsolatában betölt-e szerződéstámogató funkciót szakmai szerveződés?*

A tanulmány azt vizsgálja, hogyan illeszkednek a szerveződések a szerződések irányítási struktúráinak komplex intézményi rendjébe. Ez lehetővé teszi az intézményi alternatívák közötti kapcsolatok és interakciók elemzését. A dokumentumelemzésen és tizenkilenc félig strukturált interjún alapuló esettanulmány azt is az elemzés tárgyává tette, hogy az érintettek hogyan ítélik meg a szerveződések tevékenységét és annak intézményi feltételeit.

5. fejezet: Egy szakmai közösség intézményesülési folyamatainak esettanulmányos vizsgálata

Az 5. fejezet a szakmai közösségek intézményesülésének folyamataira és az azokat meghatározó tényezőkre fókuszál a szakmai szerveződések és a szakmai közösség szintjein. A tanulmány két kutatási kérdése: (1) Milyen tényezők magyarázzák egy szakmai közösség esetén a szakmai szerveződések mintázatát?; és (2) Milyen tényezők magyarázzák egy szakmai közösség esetén a szerveződések közötti együttműködés mintázatait?. Fő célja az intézményesülésre vonatkozó elméletek pontosítása, az elméletépítés.

Az elméletépítéshez a tanulmány a kiegészítő elméleteken alapuló kongruenciaelemzés megközelítését alkalmazza, azt vizsgálva, hogy a cserealapú elméletek intézményi logikái, a kollektív cselekvés alapú elméletek és az intellektuális rendek elméletei az intézményesülés mely elemeit képesek megmagyarázni. A tanulmány a magyar logisztika szakma komplex intézményesülését dokumentumelemzésen és tizenöt félig strukturált interjún keresztül tárja fel.

6. fejezet: Egy szakmai közösség identitásépítésének megközelítése a tagság és a teljesítmény dimenzióin keresztül

A 6. fejezetben szereplő, Ilonszki Gabriellával közös tanulmányunk a politikatudomány mint tudományág vizsgálatát kapcsolja össze a szakmai

közösségek tanulmányozásával. A tanulmány az egyedi szakemberek felől közelíti meg a szakmai közösség identitásának alakulását két kutatási kérdés mentén: (1) *Hogyan bővült a politikatudományi közösség az elmúlt három évtizedben?*; (2) *Hogyan alakult a szakmai közösség publikációs teljesítménye az elmúlt három évtizedben?*

A tanulmány módszere a populációökológia megközelítésén alapul, viszont a szervezeti populáció helyett a szakemberek egyéni jellemzőin és tevékenységét vizsgálja. Fő ambíciója annak bemutatása, hogy a szakmai közösségek identitása sikeresen megközelíthető az egyedi tagok szintjéről. A leíró várakozások vizsgálata mellett a tanulmány fő hozzájárulása a szakmai közösséghez kapcsolódó csoportok operacionalizálása az egyének szakmai háttere, intézményi pozíciói és publikációs teljesítménye alapján.

Esetválasztás

A kutatási ambícióim egybeestek két Európai Unió által támogatott kutatási projekttel, amelyek a kutatási program fő erőforrásait és irányait adták: a COST Action CA15207 projekt az európai politikatudomány professzionalizálódását és társadalmi hatásait vizsgálta, míg az EFOP-3.6.1-16-2016-00013 projekt „Intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztések a Budapesti Corvinus Egyetem Székesfehérvári Campusán” címmel a regionális gazdasági fejlődéshez hozzájáruló intézményi struktúrákat kutatta. Mindkét projekt magyar szakmai közösségekről való adatgyűjtést követelt meg.

A választott empirikus esetek magyarországi szakmai közösségek és szakemberek közül kerültek ki 1990 és 2018 között. Mivel a szakmai közösségek intézményesülését vizsgáló tanulmányok elsősorban a fejlett (többségében angolszász) országokra, valamint a posztszovjet térségre fókuszálnak, így a magyarországi közösségek kutatása egy empirikus kutatási réshez járul hozzá.

A 3. fejezet kvantitatív megközelítése egy nagymintás, reprezentatív mintavételt igényelt, amelyet egy 2016-os kkv adatfelvétel biztosított. A három

esettanulmányos fejezet egy-egy szakmai közösséget vizsgált: a vetőmag ágazatot, a logisztika szakmát, valamint a politikatudományi közösséget. Ezeket négy fő szempont alapján választottuk: az adatok hozzáférhetősége, a formalizált szakmai intézmények létezése, a szakmai közösséggel szembeni jelentős kihívások (és azok legalább részleges leküzdése), valamint az intézményesülés struktúráinak változatossága. Összefoglalva, alapvető jellemzőiket tekintve hasonló magyar szakmai közösségek közül választottunk ki olyan, az intézményesülésükben jelentősen különböző eseteket, ahol a legfontosabb vizsgált jelenségek egyaránt megfigyelhetők voltak.

3. Az értekezés fő eredményei

2. fejezet

1. Az üzleti szerveződések minden tipikus gazdasági szerepüket betölthetik magán- és állami intézményekhez kapcsolódva is, valamint mindegyik szerepük lehet társadalmilag hasznos, értékteremtő vagy társadalmilag káros, redistributív. Ebből következik, hogy empirikusan nem megalapozott az az elterjedt megközelítés, ami a társadalmilag hasznos tevékenységeket a magánintézmények támogatásával, míg a káros tevékenységeket a kormányzat befolyásolásával köti össze.

2. Az üzleti szerveződések a különböző intézményi fejlettségi szintjeiken egyaránt képesek társadalmilag hasznos és káros tevékenységekkel járó szerepek betöltésére. Ez alapján nem talált alátámasztásra az empirikus irodalomban Doner és Schneider (2000) megállapítása, hogy a szerveződéseknek intézményi erőre van szüksége a társadalmilag hasznos, piaci működést támogató szerepek betöltéséhez.

3. Azt, hogy az üzleti szerveződések társadalmilag hasznos vagy káros járadék vadász tevékenységeket intézményesítenek, azoktól a korlátoktól függ, amelyeket a magán- és állami intézmények definiálnak. Előbbi a piaci és szervezetközi versenyen és a szakma belső kormányzásán keresztül, utóbbi a

kormányzati ellenőrzés és elszámoltatás mechanizmusain keresztül korlátozza az üzleti szerveződések tevékenységét.

3. fejezet

1. Az üzleti szerveződések többsége intézményesít valamilyen, a tranzakciókat támogató funkciót, mint a morális vagy szakmai szelekció és ellenőrzés, az üzletivita-rendezés, vagy az információmegosztás.

2. Az üzleti szerveződések a szerveződések irányítási struktúráit támogató intézményi rendek fontos elemei, amelyek több funkciójukon keresztül is hozzájárulnak az üzletfelek közötti külső és belső szubjektív bizalom megalapozásához.

3. Az eredményeink nem támasztják alá azt, hogy az üzleti szerveződésekben való tagság önmagában segítené az üzletfelek hiteles elköteleződését. A szerződések kikényszerítése szempontjából releváns funkciókat intézményesítő szerveződésekben való tagság viszont segíti az üzletfelek közötti bizalmat mindenféle üzleti partnerekkel való kapcsolatok esetén.

Ugyanakkor csak igen korlátozottan igazolódott a szakirodalomnak az a sejtése, hogy a vállalkozói szerveződések segítenek túllépni az informális kapcsolati hálón, illetve a földrajzi határokon. Szerepük inkább a kapcsolatfelvétel után jelenik meg a bizalom kialakításában.

4. fejezet

1. A szakmai szerveződésekre hagyatkozás és az üzleti kapcsolatok hosszú távú, relációs jellege, illetve a partnerek integrációjának mértéke között átváltás (trade-off) van.

2. A szakmai szerveződésekre hagyatkozás és az üzletfelek piaci reputációjára való hagyatkozás között átváltás (trade-off) van.

3. A piaci közvetítők alkalmazása kétféleképpen befolyásolja a szakmai szerveződések jelentőségét: egyrészt növelheti, amennyiben a közvetítők

kapcsolataik kiépítésében hagyatkoznak a szerveződések funkcióira; másrészt csökkentheti, amennyiben a közvetítők kiterjesztik a szerveződések funkcióit kapcsolati és hírnév alapú szankciókkal helyettesítő, vezető szervezeten alapuló hálózati irányítási struktúra lehetőségeit.

Az állami rend mechanizmusaira való hagyatkozás növelheti a szakmai szerveződések jelentőségét, mivel a szerveződések csatornázzák be a szakmai közösségek igényeit a szabályozás tartalmával és a végrehajtási folyamatokkal kapcsolatban, megalapozva az állami mechanizmusok kiszámítható és szakmailag elfogadható működését.

5. fejezet

1. A tagság logikáját inkább alsóbb, a befolyás logikáját felsőbb szintekhez kötő elmélet részleges alátámasztást nyert. A befolyás logikája ugyanakkor a vártnál jelentősebb mértékben magyarázta a szerveződések kialakulását és az intézményesülés alsóbb szintjeit.

2. A szerveződések átalakulásában a tagokért folytatott verseny és a közpolitikai befolyás logikái egy irányba mutattak, a táguló funkcionális és tagsági profilok felé. Az elméletnek ellent mondvá a közösség fejlődésével nem fokozódott a differenciálódás, inkább hasonlóbbá váltak a szerveződések.

3. Az integrálódás szintjén a befolyási logika a várakozásoknak megfelelően dominált, de nem az egyre kiterjedtebb koordináció irányába mutatott, hanem a hullámzó, bizonytalan intézményesülést közvetítette a kormányzat felől.

4. Az intézményi differenciálódást a két tárgyalt logikán kívül elsősorban a szakmai vita kereteit meghatározó intellektuális rend jellemzői határozzák meg, amelyek a szerveződések tagsági és funkcionális jellemzőinél stabilabbnak bizonyultak. A szakmai identitás kialakítása és a közösség intézményesülése párhuzamos, egymást kölcsönösen meghatározó folyamatok.

6. fejezet

1. A tagság dimenzióját tekintve a politikatudományi közösség szűkebb és egységesebb lett. Összességében bár egy jól azonosítható és egyre jobban körülhatárolható közösség alakult ki az elsősorban politikatudománnyal foglalkozókból, a közösség továbbra is nyitott más csoportok hozzájárulásaira közös tevékenységeihez.

2. A növekvő nemzetközi tudományos teljesítmény nemzetközi láthatóságot biztosít a szakma számára, és a minőségi publikációk növekvő aránya is egyértelműen növeli a szakmai közösség státuszát, illetve formális intézményi pozícióit.

3. A publikációs teljesítmény és a nemzetközi elismertség ugyanakkor nagyon egyenetlenül oszlik meg a közösség tagjai között, ami az erőforrásokhoz való hozzáférés egyenlőtlenségét, valamint a szakma belső kapcsolati hálóinak hiányosságát tükrözheti. Az európai politikatudományi közösségbe való integrálódás egy kicsiny, kiemelten magas teljesítményű, a központi intézményekben elhelyezkedő csoport tevékenységén és kapcsolatain keresztül valósult meg.

4. Ahhoz, hogy teljesebb képet kapjunk az újonnan kialakuló (átalakuló) szakmai közösségek dinamikájáról, kombinálnunk kellene az egyéni tagok és teljesítményük, valamint az intézmények perspektíváját. Ez lehetővé tenné a tagsági dinamika és kapcsolati hálók, valamint a szakmai intézményesülés közötti kapcsolatok vizsgálatát.

4. Konklúzió

i) Mi a szakmai közösségek hozzájárulása?

a) A szakirodalom kritikai áttekintése a 2. fejezetben arra jutott, hogy a *mit nyújtanak a szakmai közösségek* kérdésre adott egyszerű válaszok valószínűleg ellentmondásosak vagy hibásak. A disszertáció empirikus elemzései ezért a

funkciók összevetése helyett egy-egy közösségre vagy szerepre fókuszáltak, számolva az azokhoz kapcsolódó intézményi mechanizmusok sokszínűségével.

b) A magyarországi szakmai szerveződések a kormányzás intézményrendszerének fontos elemei. A tranzakciósegítő szerepükön keresztül számos esetben kiegészítői az elterjedtebb magán- és állami rendi intézményeknek.

c) A különböző szerveződések tagjaikra gyakorolt hatása jelentősen különbözik. E különbségeket elsősorban az magyarázza, hogy milyen funkciókat és mechanizmusokat képesek intézményesíteni.

ii) Hogyan töltik be szerepeiket a szakmai közösségek?

a) A szakmai közösségek intézményei fontos, de gyakran nem központi elemei a kormányzásnak a vetőmag- és logisztikaszakma szakemberei, illetve a kkv-k tulajdonosai és vezetői számára.

b) Bár a szakmai közösségek számos funkciójának van magánrendi helyettesítője, az információközvetítői és szakmai ellenőrzés mechanizmusai a kormányzás stabilan fontos elemei.

c) Az informális hálózatok (a normarendszereikkel együtt) és a formalizált magánrendi struktúrák (szervezeti hierarchiák, kapcsolati szerződések) a közösségi szintű intézményesülés fontos helyettesítői.

A szakmai közösségek intézményei ugyanakkor kiegészítői is lehetnek a magánrendi intézményeknek, elősegítve megfelelő működésüket. Így indirekt módon akkor is képesek hozzájárulni a kormányzáshoz, ha maguk nem intézményesítenek erős szankciókat.

iii) Hogyan intézményesülnek a szakmai közösségek?

a) Nem tudjuk megmagyarázni a szakmai közösségek intézményesülését anélkül, hogy elemzésünkbe ne vonnánk be a közszféra szereplőit. Úgy tűnik, hogy a magán- és a állami rend mechanizmusai kölcsönösen hagyatkoznak egymásra, és egymással kölcsönhatásban intézményesülnek. A közszféra

szervezetei gyakran támaszkodnak a szakemberek önkéntes kollektív cselekvésére a szakpolitikák megtervezésében és végrehajtásában. Ennek során ösztönzőket (a feltételekhez kötött erőforrások és hozzájárás biztosítása révén) és korlátokat (a szabályozási döntéseik révén) definiálnak a szakmai közösségek fejlődéséhez. A politikai döntéshozók és a kormányzati szereplők a szakmai közösségek részévé is válhatnak, ahogy a vetőmag- és a logisztika szakmák esetében is megfigyeltük. Ezek az intenzív kétirányú kapcsolatok kulcsfontosságúak a szakmai közösségek intézményesülésének megértéséhez, és képesek lehetnek felülírni a kollektív cselekvés olsoni szempontjait, mint a csoportméret és a heterogenitás.

b) Ahhoz, hogy megértsük a szakmai közösségek intézményesülését és társadalmi szerepeit, meg kell különböztetnünk azok intellektuális és instrumentális oldalait, majd felvázolni a kettő közötti kapcsolatot. Azt, hogy kik és hogyan vehetnek részt egy szakmai közösség vitáiban az intézményesülése határozza meg, amit viszont befolyásolnak a vita fejleményei. Kettő, az intézményesülésre jelentős hatásokkal bíró intellektuális tényezőt azonosítottunk: az identitást és a viták konzultációs szabályait.

c) Egy szakmai közösségnek különböző tagjainak többféle meghatározása lehet arra vonatkozóan, hogy miből áll össze a közösség identitása, és kiket tekintenek a közösség tagjainak. Ezek a meghatározások összekapcsolódnak az őket képviselő intézményekkel. Bár ezek az identitások általában erősen átfednek, a különbségeik nagyban befolyásolhatják a közösség intézményi rendszerének integrálódását és differenciálódását. Az esettanulmányok egyik tanulsága, hogy a globális vagy helyi orientáció az egyik legfontosabb identitási dimenzióvá vált a nemzetköziesedő szakmai közösségekben.

d) A konzultáció szabályai jelentik a második kulcsfontosságú intellektuális különbséget. Ezek arra vonatkoznak, hogy milyen érveléseket tekint a szakmai közösség elfogadhatónak. Az azonosított különbség itt elsősorban a tudományosságot képviselő, megfontoltabb, a legmegfelelőbb szakmai megoldásokra törekvő szerveződések és az érdekképviselő

pragmatikusabb és áramvonalasabb logikáját követő szerveződések között van. A szakmai vita jellegének különbségei különösen fontosak lehetnek abból a szempontból, hogy mennyire illeszkednek a tágabb közpolitikaalkotás szereplőinek elvárásaihoz. Ez nagyban meghatározhatja egy-egy közösség sikerességét a kormányzásban és érdekérvényesítésben.

e) A 6. fejezet empirikus és módszertani hozzájárulásokat nyújtott az intézményesülés vizsgálatához. Ez az első lépése egy olyan kutatási programnak, amely a szervezeti populációökológia irányzatának kvantitatív, adatvezérelt megközelítését kívánja kiterjeszteni a szakmai közösségek tagjainak szintjére. Az elemzés demonstrálja, hogy e megközelítésből lényeges következtetéseket lehet levonni egy közösség identitására és dinamikájára vonatkozóan, ami több lehetséges előnyt kínál a jövőbeli kutatások számára. Az adatgyűjtés és elemzés során a formális szervezeti szintet meghaladva a tagságban és az együttműködés belső struktúráiban bekövetkezett változások tanulmányozása is lehetséges, amelyeket a formális szervezeti tagság nem feltétlenül tükröz. Ezek a kapcsolatrendszerek felhasználhatók a szakmai hálózatok elemzésére, amelyek aztán összekapcsolhatók az intézmények vizsgálatával, lehetővé téve számunkra, hogy jobban megértsük, hogyan járulnak hozzá a szakmai közösségek intézményei a közösség tagjaik teljesítményéhez (ii. kérdés), és hogyan fejlődnek párhuzamosan az informális struktúrák és a formális intézmények (iii. kérdés).

5. Fontosabb hivatkozások

Barnett, M. L. (2013). One Voice, But Whose Voice? Exploring What Drives Trade Association Activity. *Business & Society*, 52(2), 213–244.

<https://doi.org/10.1177/0007650309350211>

Bennett, R. J. (1996). Can Transaction Cost Economics Explain Voluntary Chambers of Commerce? *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 152(4), 654–680.

Bennett, R. J. (2000). The Logic of Membership of Sectoral Business Associations. *Review of Social Economy*, 58(1), 17–42.

<https://doi.org/10.1080/003467600363093>

Blatter, J., & Haverland, M. (2012). Congruence Analysis. In J. Blatter & M. Haverland (Eds.), *Designing Case Studies: Explanatory Approaches in Small-*

- N Research* (pp. 144–204). Palgrave Macmillan UK.
https://doi.org/10.1057/9781137016669_4
- Caza, B. B., & Creary, S. (2016). The construction of professional identity. In A. Wilkinson, D. Hislop, & C. Coupland (Eds.), *Perspectives on Contemporary Professional Work* (pp. 259–285). Edward Elgar Publishing.
<https://doi.org/10.4337/9781783475582.00022>
- Doner, R. F., & Schneider, B. R. (2000). Business Associations and Economic Development: Why Some Associations Contribute More Than Others. *Business and Politics*, 2(03), 261–288. <https://doi.org/10.2202/1469-3569.1011>
- Eisenhardt, K. M., & Graebner, M. E. (2007). Theory Building From Cases: Opportunities And Challenges. *The Academy of Management Journal*, 50(1), 25–32. <https://doi.org/10.5465/amj.2007.24160888>
- Eisfeld, R., & Pal, L. A. (2010). Political Science in Central-East Europe and the Impact of Politics: Factors of Diversity, Forces of Convergence. *European Political Science*, 9(2), 223–243. <https://doi.org/10.1057/eps.2010.11>
- Ellickson, R. C. (1991). *Order without law: How neighbors settle disputes*. Harvard University Press.
- Greif, A. (2008). Commitment, Coercion and Markets: The Nature and Dynamics of Institutions Supporting Exchange. In C. Ménard & M. M. Shirley (Eds.), *Handbook of New Institutional Economics* (pp. 727–786). Springer Berlin Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-540-69305-5_29
- Gunningham, N., & Rees, J. (1997). Industry Self-Regulation: An Institutional Perspective. *Law & Policy*, 19(4), 363–414. <https://doi.org/10.1111/1467-9930.t01-1-00033>
- Héritier, A., & Eckert, S. (2009). Self-Regulation by Associations: Collective Action Problems in European Environmental Regulation. *Business and Politics*, 11(1), 1–22. <https://doi.org/10.2202/1469-3569.1250>
- Johnson, S., McMillan, J., & Woodruff, C. (2002). Courts and Relational Contracts. *Journal of Law, Economics, & Organization*, 18(1), 221–277. JSTOR. <https://doi.org/10.1093/jleo/18.1.221>
- Jokić, M., Mervar, A., & Mateljan, S. (2019). The development of political science in Central and Eastern Europe: Bibliometric perspective, 1996–2013. *European Political Science*, 18(3), 491–509. <https://doi.org/10.1057/s41304-018-0191-6>
- Lang, A., Ronit, K., & Schneider, V. (2008). From Simple to Complex: An Evolutionary Sketch of Theories of Business Association. In J. R. Grote, A. Lang, & V. Schneider (Eds.), *Organized Business Interests in Changing Environments: The Complexity of Adaptation* (pp. 17–41). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230594913_2

- Larrain, M., & Prüfer, J. (2015). Trade Associations, Lobbying, and Endogenous Institutions. *Journal of Legal Analysis*, 7(2), 467–516. <https://doi.org/10.1093/jla/lav009>
- Lowery, D., Gray, V., Anderson, J., & Newmark, A. J. (2004). Collective Action and the Mobilization of Institutions. *The Journal of Politics*, 66(3), 684–705. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2508.2004.00272.x>
- McMillan, J., & Woodruff, C. (2000). Private Order under Dysfunctional Public Order. *Michigan Law Review*, 98(8), 2421–2458. JSTOR. <https://doi.org/10.2307/1290349>
- Ménard, C. (2004). The Economics of Hybrid Organizations. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE) / Zeitschrift Für Die Gesamte Staatswissenschaft*, 160(3), 345–376. <https://doi.org/10.1628/0932456041960605>
- Mény, Y. (2010). Political Science as a Profession. *European Political Science*, 9, S11–S21. <https://doi.org/10.1057/eps.2010.36>
- Metz, T., & Jäckle, S. (2017). Patterns of Publishing in Political Science Journals: An Overview of Our Profession Using Bibliographic Data and a Co-Authorship Network. *PS: Political Science & Politics*, 50(1), 157–165. <https://doi.org/10.1017/S1049096516002341>
- Mike, K. (2017). The intellectual orders of a market economy. *Journal of Institutional Economics*, 13(4), 899–915. <https://doi.org/10.1017/S1744137417000029>
- Mike, K., & Kiss, G. (2018). Combining formal and informal contract enforcement in a developed legal system: A latent class approach. *Journal of Institutional Economics*, 2018, 1–17. <https://doi.org/10.1017/S1744137418000425>
- Murrell, P. (2003). Firms facing new institutions: Transactional governance in Romania. *Journal of Comparative Economics*, 31(4), 695–714. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2003.08.002>
- Murrell, P. (2008). Institutions and Firms in Transition Economies. In C. Ménard & M. M. Shirley (Eds.), *Handbook of New Institutional Economics* (pp. 667–699). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-540-69305-5_27
- North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change, and economic performance*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511808678>.
- Olson, M. (1971). *The Logic of Collective Action*. Harvard University Press.
- Ostrom, E. (2005). *Understanding institutional diversity*. Princeton University Press.
- Ostrom, E. (2010). Beyond Markets and States: Polycentric Governance of Complex Economic Systems. *American Economic Review*, 100(3), 641–672. <https://doi.org/10.1257/aer.100.3.641>

- Polanyi, M. (2010). *The logic of liberty: Reflections and rejoinders*. Routledge. (Original work published 1951)
- Prüfer, J. (2016). Business Associations and Private Ordering. *The Journal of Law, Economics, and Organization*, 32(2), 306–358. <https://doi.org/10.1093/jleo/ewv017>
- Pyle, W. (2005). Contractual Disputes and the Channels for Inter-firm Communication. *Journal of Law, Economics and Organization*, 21(2), 547–575. <https://doi.org/10.1093/jleo/ewi014>
- Pyle, W. (2006b). Resolutions, recoveries and relationships: The evolution of payment disputes in Central and Eastern Europe. *Journal of Comparative Economics*, 34(2), 317–337. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2006.02.002>
- Roberts, J., & Dietrich, M. (1999). Conceptualizing Professionalism. *American Journal of Economics and Sociology*, 58(4), 977–998. <https://doi.org/10.1111/j.1536-7150.1999.tb03404.x>
- Rose, R. (1990). Institutionalizing professional political science in Europe: A dynamic model. *European Journal of Political Research*, 18(6), 581–603. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1990.tb00249.x>
- Saitgalina, M., Zhao, T., Stebbins, R. A., & Smith, D. H. (2016). Participation in Trade and Business Associations. In D. H. Smith, D. H. Smith, D. H. Smith, D. H. Smith, D. H. Smith, R. A. Stebbins, J. Grotz, & J. Grotz (Eds.), *The Palgrave Handbook of Volunteering, Civic Participation, and Nonprofit Associations* (pp. 417–435). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1007/978-1-137-26317-9_20
- Schmitter, P. C., & Streeck, W. (1999). *The Organization of Business Interests: Studying the associative action of business in advanced industrial societies* [MPIfG Discussion Paper 99/1]. (Original work published 1981)
- Streeck, W., Grote, J., Schneider, V., & Visser, J. (2006). *Governing Interests: Business Associations Facing Internationalism*. Routledge.
- Sukiassyan, G., & Nugent, J. B. (2011). Lobbying or Information Provision: Which Functions of Associations Matter Most for Member Performance? *Eastern European Economics*, 49(2), 30–63. <https://doi.org/10.2753/EEE0012-8775490202>
- Williamson, O. E. (1979). Transaction-Cost Economics: The Governance of Contractual Relations. *The Journal of Law and Economics*, 22(2), 233–261. <https://doi.org/10.1086/466942>
- Williamson, O. E. (2002). The Lens of Contract: Private Ordering. *The American Economic Review*, 92(2), 438–443.

6. Témához kapcsolódó publikációk jegyzéke

Folyóiratcikkek

Molnár, G. T. (2019). A vállalkozói szerveződések szerepe a szerződéses kapcsolatok támogatásában. Egy magyar ágazat tanulságai. *Vezetéstudomány - Budapest Management Review*, 50(9), 66–80.

<https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2019.09.07>

Molnár, G. T. (2020). What do business associations do? *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy*, 11(1), 73–101.

<https://doi.org/10.14267/CJSSP.2020.1.3>

Molnár, G. T., & Ilonszki, G. (2021). Identity formation of the profession in a latecomer political science community. *European Political Science*, 20(1), 139–158. <https://doi.org/10.1057/s41304-021-00318-w>

Molnár, G. T. (2021). Változatok a szakmaiság intézményesítésére. A magyar logisztikaszakma szerveződéseinek rendszere. *Vezetéstudomány - Budapest Management Review*, 52 (8-9), pp. 78-93.

DOI: 10.14267/VEZTUD.2021.09.06

Könyvfejezetek

Mike K., Boza I., & Molnár G. T. (2018). A vállalkozói szerveződések mint szerződéstámogató intézmények. Egy magyar vállalati felmérés tanulságai. In Valentiny P., Kiss F. L., Nagy C. I., & Berezhvai Z., *Verseny és Szabályozás 2017* (pp. 62–90). MTA KRTK Közgazdaság-tudományi Intézet.

Molnár, G.T. (2022). Coping with a Closed and Politicized System: The Advisory Roles of Political Scientists in Hungary. In: Brans, M., Timmermans, A. (eds) *The Advisory Roles of Political Scientists in Europe*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-86005-9_9